

PRISTOPI K SOCIALNI AKTIVACIJI V EU IN IZKUŠNJE SLOVENIJE

mag. Martina Trbanc

INŠTITUT RS ZA SOCIALNO VARSTVO
SOCIAL PROTECTION INSTITUTE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

Interreg
SLOVENIJA – HRVAŠKA
SLOVENIJA – HRVATSKA
Evropska unija | Evropski sklad za regionalni razvoj
Evropska unija | Evropski fond za regionalni razvoj

Zgodovina aktivacije

- ▶ Eden od odgovorov na krizo države blaginje: iz ‚skrbstvene‘ vloge države k vzpostavljanju ravnotežja med ekonomsko učinkovitostjo in socialno varnostjo (na ravni posameznika vzpostavljanje ravnotežja med pravicami in dolžnostmi prejemnikov socialnih pomoči).
- ▶ Prehod od pasivih politik (denarne pomoči) k aktivnim ukrepom (vključevanje).
- ▶ Ohranjanje močne povezanosti sistema zaposlitve (trga dela) in socialne varnosti (sistem zavarovanj), preprečevanje pasivnosti in izključenosti dela populacije na socialnih transferjih (v zadnjem desetletju tudi skandinavske države).
- ▶ Kritike, različni avtorji: koncept blaginje preko dela, ‚siljenje‘ v prekarna dela (nizko plačilo), stigmatizacija ljudi na transferjih (krivda), nepriznanje neformalne ekonomije (skrbstveno delo)...

Pristopi k aktivaciji v EU državah

- ▶ Najprej na področju zaposlovanja (brezposelni, še posebej dolgotrajno brezposelni z različnimi ovirami) – aktivna politika zaposlovanja (od 80tih let naprej)
- ▶ Širši pristop: socialna aktivacija (za osebe, ki so bolj oddaljene od trga dela in potrebujejo drugačen pristop): vlaganje v zmožnosti ljudi, krepitev njihove moči, graditev kompetenc (socialnih in delovnih) in spretnosti (okoli leta 2000 in naprej; najprej skandinavske države, Nizozemska, Danska)
- ▶ V osnovi dve dimenziji znotraj pristopov socialne aktivacije:
 - ▶ Pogojevalna (postavljanje zahtev, omejevanje, nagrade)
 - ▶ Podporna (krepitev moči, graditev kompetenc in spretnosti za izboljšanje zaposljivosti, prakse vključevanja)

-
- Razlike v pristopih med državami glede poudarka na prvi ali drugi dimenziji socialne aktivacije
 - Socialna aktivacija ima večinoma za cilj zaposlitev oz. približevanje trgu dela (postopno približevanje trgu dela; izhod v zaposlitev ali v prilagojeno obliko zaposlitve...). Tudi socialni cilji (opolnomočenje, funkcionalna znanja, vzorci delovanja) a v funkciji približevanja zaposlitvi
 - Profiliranje dolgotrajno brezposelnih/prejemnikov minimalnega dohodka (pogojevanje za osebe, ki nimajo kompleksnih težav, programi in podpora za osebe s kompleksnimi težavami)
 - Aktivacija vs. integracija? Aktivacija: osebe zmožne za delo. Integracija: vključevanje oseb, ki niso zaposljive (participacija v družbi)

Primeri:

► Nizozemska:

- za brezposelne in prejemnike denarnih pomoči ocenjevanje oddaljenosti od trga dela (na pet-stopenjski lestvici)
- Socialna aktivacija za najbolj oddaljene od trga dela (priseljenci, še posebej ženske, osebe z različnimi težavami – odvisniki, osipniki, zaporniki po prestani kazni, težave v duševnem zdravju...)
- Programe razpisujejo občine (municipalities), postavijo cilje (% zaposlitev po koncu programa; glede na oddaljenost od trga dela); udeležba v programih obvezna, sicer sankcije glede prejemanja denarne pomoči (zmanjšanje, začasna ukinitve).
- Programi zelo različni, od ustvarjanja kavarn za druženje migrantskih žensk (kjer so tudi predavanja, učenje jezika in raznih spretnosti), do delavnic s poudarkom na učenju delovnih spretnosti in pridobivanju kompetenc

Primeri:

► Nemčija:

- Minimalni dohodek kot prejemek namenjen le osebam, ki so zmožne za delo (čeprav v manjšem obsegu – vsaj 3 ure na dan); za nezmožne za delo in starejše prihodki iz druge sheme; prosilci za azil posebna shema. Med prejemniki minimalnega dohodka okoli 43% brezposelnih, 30% zaposlenih s plačami nižjimi od minimalnega dohodka, ostalo vključeni v APZ.
- Minimalni dohodek (kot tudi nadomestilo za brezp.) izplačujejo zaposlitveni centri. Vsak prejemnik minimalnega dohodka ima na zaposlitvenem centru ključno osebo, ki ga spremlja, naredi se ocena zaposlitvenega potenciala (profiliranje) in osebni akcijski načrt ter spremljanje.
- Poleg ukrepov APZ (nekateri prilagojeni) tudi vključevanje v dopolnilne socialne storitve glede na potrebe: svetovanje in strokovna pomoč pri prezadolženosti, v primeru odvisnosti, družinsko svetovanje, psihosocialno svetovanje... Dopolnilne socialne storitve zagotavljajo občine – zelo različno, odvisno od občin (ponekod tudi ne ali le posamezne storitve).

Primeri:

► Nemčija:

- Konec leta 2014 prenovljena shema ukrepov za dolgotrajno brezposelne (shema Odpiranje priložnosti – zagotavljanje socialne vključenosti). Med drugim vključuje oblikovanje mrež za aktivacijo, svetovanje in priložnosti; posebni programi za dolgotrajno brezposelne (podporne skupine), okrepljena zdravstvena podpora
- **Mreže za aktivacijo, svetovanje in priložnosti** so vzpostavljene pri zaposlitvenih centrih (od leta 2016 naprej) in vključujejo institucije, ki izvajajo različne socialne storitve in programe (povezovanje in sodelovanje organizacij, krepitev sodelovanja z občinami).
Namen: zagotavljanje uporabnikom prilagojene storitve na enem mestu, krepitev povezovanja akterjev.

Nekaj poudarkov glede umestitve aktivacije:

- ▶ Vpetost v sistem socialnih pomoči (minimalnega dohodka); nanaša se na dolgotrajno brezposelne/prejemnike minimalnega dohodka zmožne za delo (pomen jasnih kriterijev zmožnosti za delo)
- ▶ Pomembne jasne (usklajene) predstave namena in dometa socialne aktivacije, ciljnih skupin in ciljev med akterji (še posebej strokovni delavci različnih javnih služb)
- ▶ Krepitev povezav med ključnimi javnimi službami: zaposlovanje, sociala, tudi zdravstvo – izmenjava podatkov, skupna (poenotena) obravnava, določitev ključne osebe za obravnavo (povezovanje storitev)
- ▶ Profiliranje uporabnikov služb za zaposlovanje in socialnih služb (oblikovanje skupin glede na različne potrebe)
- ▶ Motiviranje uporabnikov, obveznosti – sankcije
- ▶ Vključenost in zaveze delodajalcev; možnosti prilagojenih zaposlitev

Izkušnje socialne aktivacije v Sloveniji

- Socialna aktivacija dolgo napovedovana v različnih dokumentih (aktiven pristop v socialni politiki)
- S strani EK sprejeta kot del črpanja sredstev socialnega sklada v obdobju 2014 – 2020
- Pilotna vzpostavitev, vendar po vsej državi
- Vzpostavitev sistema SA + programov SA
- Sistem: PE na MDDSZ, 48 (novo zaposlenih) koordinatorjev SA, razporejenih v regijske mobilne enote (približno ustreza območnim CSD).
- Močno povečano sodelovanje med CSD, UD, koordinatorji kot vmesni člen
- Programi: 4 javni razpisi za 3 tipe programov: dolgi (11 M), kratki (2 vrsti – 3 M), vmesni (6 M); več ciklov programov

Izkušnje socialne aktivacije v Sloveniji

- ▶ Začetek jeseni 2017. Do sredine 2019:
 - ▶ Vzpostavljen, delujoč sistem koordinatorjev SA; kontaktne osebe na CSD in UD
 - ▶ Veliko število izvajalcev programov: dolgi programi: 16/15 izvajalskih organizacij - 25/21 programov, 7 izvajalskih organizacij - 29 delavnic, vmesni programi: 12 izvajalskih organizacij – 13 programov
 - ▶ Uporabniki: zelo velik osip. Dolgi programi: pogodbo o vključitvi v program je podpisalo le slabih 26 % vabljenih (kandidatov). Vmesni programi: pogodbo podpisalo slabih 23 % vabljenih (kandidatov). Kratki programi: pogodbo o vključitvi podpisalo le nekaj manj kot 30 % vabljenih (kandidatov). Vmes informiranje in motiviranje.
 - ▶ Od jeseni 2017 do sredine leta 2019 v programe vključenih pribl. **1.750 uporabnikov** (vključno s tistimi, ki so predčasno zaključili – ponekod precejšen osip tudi iz programov)

Izkušnje socialne aktivacije v Sloveniji

- ▶ Veliko nejasnosti na začetku, precej improvizacije pri iskanju rešitev
- ▶ Velika zavzetost koordinatorjev, priznanja njihove vloge s strani drugih akterjev, vključno z uporabniki
- ▶ Močno povečano sodelovanje CSD in uradov za delo, ugodni učinki tudi na drugih področjih
- ▶ Programi SA vključujejo tako socialno kot zaposlitveno dimenzijo; še vedno pa nekaj nejasnosti v razumevanju, kaj je cilj SA – dobro vidno iz ocene izhodov iz programov (nizki cilji)
- ▶ Zelo heterogeni uporabniki (heterogene skupine): od takih, ki potrebujejo le nekaj podpore in spodbud do oseb, za katere se šele v programu izkažejo vse problematike (odvisnosti, duševno zdravje, nasilje...)

Izkušnje socialne aktivacije v Sloveniji

- ▶ Ocene uporabnikov prevladujoče pozitivne, čeprav nekateri tudi zelo kritični:
 - ▶ Najbolj pozitivno ocenjujejo medosebne vidike (odnos v skupini, odnos izvajalcev...); največ pridobitev na socialni dimenziji (motiviranost, več širine, večja samozavest, bolj vedo, kaj želijo, vedo, da zmorejo...)
 - ▶ Večja polarizacija pri ocenjevanju pridobitev na področju zaposljivosti in novih delovnih kompetenc: nekateri bi še več konkretnih delovnih izkušenj, drugim je to povsem odveč
 - ▶ Najbolj kritični uporabniki dolгих programov in bolj izobraženi

Ocena SA v Sloveniji

► Na nivoju sistema:

- Boljše povezave in sodelovanje med ključnimi deležniki (CSD, UD, koordinatorji, izvajalci)
- Drag sistem, sorazmerno velik vložek
- Relativno malo izhodov v zaposlitev
- Različni pristopi izvajalcev, različne predstave glede poudarkov in izhodov (tudi v povezavi s predhodnimi izkušnjami izvajalcev)
- Zaenkrat ni vpliva na zmanjševanje prejemnikov DSP – socialna aktivacija pogosto da učinke s časovnim zamikom

► Na nivoju uporabnikov:

- Odprto vprašanje prostovoljnosti oz. obveze (motivacija?)
- Pozitivni učinki na osebem nivoju, precejšnje zadovoljstvo tistih, ki so ostali v programih (jih zaključili)
- Manj pozitivnih zaposlitvenih učinkov

HVALA ZA POZORNOST

- ▶ martina.trbanc@guest.arnes.si
 - ▶ <https://www.irssv.si/>
 - ▶ <https://www.irssv.si/index.php/raz-porocila/socialne-zadeve#socialna-aktivacija>
-

-
- ▶ Mednarodna študija: Povezano izvajanje socialnih storitev s ciljem aktivacije prejemnikov minimalnega dohodka na trgu dela

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8148&furtherPubs=yes>